

Jókai Mór

A kőszívű ember fiai

1869

Tartalom

ELSŐ RÉSZ

HATVAN PERC!

A TEMETÉSI IMA

TALLÉROSSY ZEBULON

KÉT JÓ BARÁT

A MÁSIK KETTŐ

MINDENFÉLE EMBEREK

A BAKFIS

A ZSIBÁRUS

NŐI BOSSZÚ

AZ ALÁHÚZOTT SOROK

A KÉZFOGÓ NAPJA

AZ ELSŐ LÉPCSŐ "AMA" MAGASLATHOZ

TAVASZI NAPOK

AZ ÉREM MÁSIK OLDALA

AKIK IGAZÁN SZERETNEK

A VÉRVERES ALKONY

AZ A HARMADIK

ELÖL VÍZ, HÁTUL TŰZ

MÁSODIK RÉSZ

EGY NEMZETI HADSEREG

A SZALMAKOMISSZÁRIUS

AZ ELSŐ TANDÍJ

A BETYÁR

A KIRÁLYERDŐBEN

A HALDOKLÓ ELLENFÉL HAGYATÉKA

NAPFÉNY ÉS HOLDFÉNY

SÖTÉTSÉG

MINDENVÁRÓ ÁDÁM

SORSÁT SENKI SEM KERÜLHETI EL

EGY MAGÁNOS LOVAG

PÁRHARC MENNYKÖVEKKEL

ZENIT

AZ ELDOBOTT LÉLEK

EPHIALTÉSZ

PERIHÉLIA

RÉGI JÓ BARÁTOK

NADÍR

A NEM MUTATOTT LEVÉL

EGY EMBER, AKIT MÉG EDDIG NEM ISMERTÜNK

A TÚLVILÁGRÓL

A KŐSZÍVŰ EMBER ELŐTT

A BÖRTÖN TÁVÍRDÁJA

AZ ELSŐ TÖRDÖFÉS

A FEJGÖRCSÖK NAPJÁN

A TÓR HEGYE LETÖRVE

A KŐSZÍVŰ EMBER FELEL

A KÉRŐ

COMEDY OF ERRORS

A SZENVEDÉSEK KULCSA

HÚSZ ÉV MÚLVA

VÉGSZÓ

<http://mek.niif.hu/00600/00695/html/07.htm#39>

HANGOSKÖNYVBEN

(felolvasás, dramatizálás stb.)

<http://www.magyarvagyok.com/index.php?page=books&sub=search&q=a+k%C5%91sz%C3%ADv%C5%B1+ember+fiai>

Hangskönyv
Hatás Andrea
előadásában

Szakértő:
Praznovszky
Mihály

MP3 audió

Jókai Mór

A kőszívű ember fiai

Teljes szöveg szómagyarázattal
és irodami áttekintéssel

A NEM MUTATOTT LEVÉL

Ödön nagyon jól sejtette azt, hogy igen fájdalmas boldogságot szerzett meg számára az, aki őt családjához hazahozta.

Az az élet egy mindennapos haldoklás volt.

Ödön, mint föltevé magában, rögtön hazaérkezte után tudatá levélben a teljhatalmú fővezérrel, hogy hol van; rendelkezék vele. Itt be fogja várni parancsát.

És mármost addig az ideig örülünk egymásnak!

Mikor minden csók egy búcsúvétel, mikor minden ölelés közé odatolakodik egy hideg árny, mely azt susogja: "Talán holnap?"

Aranka egy elkárhozott angyal kínjait szenved.

- Ne maradj itt! - suttogja férjének. - Eredj, menekülj! Rejtsd el magadat! Mit nekem a te büszkeséged, a te nagyságod? Légy nekem megalázott, lény kicsiny, de maradj enyim! Fuss, amíg futhatsz! Becsületszavadat adtad nekik? Ha százszor megszeced, százszor imádni foglak! Menj külföldre, én utánad megyek. Ha nem akarod, itthon maradok, és leszek gyászoló özvegyed. Viselem gyászruhámat, csak élve maradj. Ne hagyj iszonyú örökséget két gyermekedre! A vérkeresztelőbe ne füröszd meg két fiadat! Menjünk koldulni együtt. Végig a világon. Mi kell nekem egyéb, mint te és két gyermekem? Mi közöm énnekem a ti családi nagy nevetekhez? Dobd el nevedet! Én szeretni foglak, akármi neved lesz. Nekem ott lesz a hazám, ahol te fogsz lenni. Menjünk el Amerikába! Leszek ott melletted szolgáló, napszámos, cseléd. Vagy hát ölj meg engem előbb, és légy akkor római!

Ödön nem hajtott szavára. Bevárja sorsát.

Az ifjú nő izalmát rettenetes volt naponkint látni. Minden ajtónyitásra fölrezzent, minden idegen hang az előszobában fölriasztá: nem férjét idézik-e már?

És éjszaka, mikor mindenki aludt, ő ébren számlálta az órákat, s végig-végigjárt a szobában az éji lámpával kezében, kérdezősködve mindenkitől, nem hallottak-e valami neszt. Nem zörget-e valaki a kapun? Nem hallanak-e fegyvercsörgést odakívül?

Jenő minden éjjel találkozott e kísértő alakkal, amint fehér hálóköntösét összevonva keblén, tornácról tornágra suhant mereven fölnyílt szemeivel éber álmokat látva, mint egy őrült, mint egy holdkóros. Gyakran lecsillapította aggodalmait, s biztatva rávette, hogy térjen hálósobájába vissza. Hiszen csend van. Nyugszik minden. Nem hallatszik semmi.

És aztán mindennap, mikor a posta érkezett, mily mohó aggodalommal esett a család az érkezett leveleknek. Kinek jött levele? Mi a tartalma? Érkezik-e válasz Ödön levelére?

Nap nap után múlt, és még nem jött semmi felelet.

Egy délután, midőn ismét megérkezett a körösszigeti kastélyba a posta, a hozott levelek közt volt egy, melyen a cím németül volt fölírva.

"Herrn Eugen von Baradlay."

Eugen = Jenő.

A levelet átadták Jenőnek.

Jenő felbontotta, elolvasta azt, és aztán keblébe tévé.

Az egész család jelen volt.

Anyja kérdezé tőle, honnan jött e levél, s mi van benne írva.

Jenő azt felelte rá:

- El kell innen mennem!

Anyja azt kérdezé:

- Hová és miért?

Jenő arra elszánta magát, és előállt vele.

- Én nem nézhetem ezt így tovább. A Baradlay-ház összeomlik, s rászakad családunk fejére. El van veszítve minden, és ti nem tudtok többé segíteni. Számítástok rosszul ütött ki. Erőfeszítések kárunkra vált. Elveitek le vannak tiporva. Én nem nézhetem ezt a kint tovább. Egyik bátyámról nem tudok semmit, másik bátyám napról napra várja befogatását. Anyámnak

egész nap egy szavát nem hallani. Ángyom az örüléshez közel. Engemet ez az élet megöl. Ti elvégeztétek, nem tehettek többet magatokért semmit. Most következem én, majd én tenni fogok.

- Mit? - kérdezé anyja hidegen.

- Azt én tudom.

- De nekem is jogom van megtudni. Mert családom tagja e házért nem tehet semmit, amire én azt nem mondom: "Jól van!"

- Majd megtudod azt, ha megtörtént.

- S ha akkor azt mondom rá: "Nem jól van?"

- Akkor már nem fogod azt megmásíthatni.

- Akkor előre tiltani fogom.

- Hasztalan. Parancsodra nem hallgatok többé. Férfi vagyok. Tetteimmel szabad.

- De fiú is vagy és testvér - szólt közbe Ödön.

Jenő bánatosan tekintte bátyjára.

- Azt majd megtudod később! - mondá halk sóhajjal.

Anyja megfogta Jenő kezét, s azt kérde tőle:

- Te családunk megmentésére gondolsz?

- Gondolok és teszek.

- Kitaláljam gondolatodat?

- Nem hagyom azt.

- Én olvasok lelkedben. Hiszen csecsemőkorodtól fogva tanulmányoztalak. Könyv voltál, melynek minden fejezetét tanultam. Te e percben arra gondolsz, hogy elhagyj bennünket, s visszatérj régi összeköttetéseidet megújítani, előbbi befolyásodat a mi ellenségeinknél visszanyerni.

Jenő keserűen vágott közbe:

- És aztán bátyáim elkobzott vagyonát magamnak megszerezni, ugye?

Anyja megsajnálta e szóért.

- Nem, fiam. Én nem keményszívűséggel vádoltalak. Inkább azzal, hogy nagyon is szeretsz bennünket; hogy áldozatot akarsz hozni megmentésünkért, áldozatot, mely keserűbb magánál az elveszésnél.

- Talán keserű lesz, de majd hozzászokunk.

- Mihez?

- Én nem mondtam. Te tudod.

- Tudom! Te visszatérsz Plankenhorstékhoz!

Jenő bánatosan mosolygott.

- Ezt olvastad szívedben?

- Nőül akarod venni azt a leányt, hogy azon család mindent tehető befolyásával megszabadítsd testvéreidet!

- Úgy hiszed?

- Azt a leányt, ki az én gyűlöletemet hozza móríngul házadhoz, kit elátkozott hazád, kivel megver az Isten!

Aranka odaveté magát napa keblére.

- Anyám, ne mondd ezt róla, hátha szereti őt!

Ödön visszavezette nejét ülőhelyéhez.

- Ne szólj közbe, szerelmem. Tárgyakról van szó, amiknek fogalma hiányzik a te angyaltiszta lelkedben. Ha arról volna szó, hogy valaki közülünk mezítláb, szőrkötéllel nyakán menjen bűnbocsánatot kérni vezekelve, azt mondanám: meglehet, egy királyon is megtörtént már ez;

ha arról volna szó, hogy valaki közölünk a templomban, a nép előtt visszaesküdjék mindazt, amit eddig vallott, azt mondanám: meglehet, egy bölcsen is megtörtént már ez. De hogy életet, boldogságot vásároljanak meg azon az áron, hogy egy oly nőnek esküdjenek szerelmet, ki mindazon csapásnak; mely hazánkat érte, sugalmazó ördöge volt, ki szította a gyűlöletet nemzet és nemzet között, ki árulkodó, kém és rágalmazó volt, ki lázította a polgárt a trón ellen, s bakónak adta a fellázítottat, ki pokoli tanácsokat forralt fúriakeblében, miket hogy meghallgattak, két ország fogja megsíratni, és soha ki nem gyógyul belőle: hogy ezt a menádot, mint menyasszonyt hozza be apái házába, azt nem teheti egy Baradlay. S ha teheti, találni fog egy másikra, ki ezen az áron élni nem akar.

Az anya sírva borult Ödön fia nyakába. Az ő büszke lelkének hangjai voltak ezek.

Jenő nem szólt rá semmit, csak szomorúan mosolygott, és távozni készült.

Aranka oly szájalommal tekintte rá.

- Te is elítélsz-e? - suttogá hozzá Jenő távoztában.

- Tedd, amit szíved parancsol! - sóhajta az ifjú nő.

- Az égre! Azt teszem.

De anyja útját állta még. Letérdepelt előtte, úgy állta útját.

- Fiam! Könyörögve kérlek, ne menj! Érjen bennünket halál, nyomor, kínszenvedés. Viseljük tűrve, panasztalan. Hiszen tízezren haltak meg az eszméért. De lelkünket ne hagyjuk megölni. Hisz mi mindnyájan poklot szenvedünk, s nem hallasz bennünket Istent átkozni soha. Ne zárd el előlünk az utat az égbe!

- Anyám, kérlek, kelj fel!

- Nem; ha te elmégy, a porban a helyem. Te sújtasz oda.

- Te nem értesz engem. Nem is akarom, hogy érts.

- Hogyan? - szólt örömmel az anya. - Te nem arra gondolsz, amivel én vádoltalak?

- Nem felelek rá.

- Csak egy szót - szólt közbelépve Ödön. - Ha meg akarsz bennünket nyugtatni, mutasd meg, mi van azon levélben írva, amit most kaptál.

Jenő ijedten kapott kebléhez, mintha attól félne, hogy erővel veszik azt el tőle, s rejthetlen zavarral mondta:

- Azt nem fogjátok meglátni!

- Én akarom azt olvasni!

Most Jenő arca egyszerre kigyulladt.

- Baradlay *Ödön*! E levél Baradlay *Eugennak* szólt. Az én vagyok.

S elfordult tőle büszkén.

- Úgy anyánk jól talált! - monda Ödön.

Az anya fölkelte térdéről. Könnyei omlottak, és arca büszke volt.

- Tehát menj! Menj, ahová önfejed visz! Hagyj itt engemet kétségbeesve, könnyezve. És tudd meg ezt. Két fiamnak a feje a bárd alatt, de én nem azokat siratom, akik elvesznek, hanem téged, aki megmaradsz.

Jenő szelíd mosollyal tekintette e nehéz mondás után anyjára.

- Anyám, emlékezzél rá, hogy midőn eltávoztam, ez volt hozzád utolsó szavam: "Szeretlek."
Isten veled!

És elsietett.

Senkitől sem kapott egy búcsúcsókot, csak a kis unokaöcstől, ki odakinn játszott a fűvön. Az

nem bocsátotta el anélkül, hogy megcsókolja, s megkérdezze tőle: "Mikor jössz vissza, bátyám?"

Abban a levélben pedig ez volt írva belül:

Baradlay Eugen kormánybiztos úr.

Jelenjék ön meg azonnal a pesti hadbírósnál, Újépület II-ik pavilon.

Aláírva a hadbíró

Nem történt egyéb tévedés, csak az, hogy az "Ödön" nevet hibásan fordították le németül "Eugen"-ra.

Ez már azon időkben egyszer megtörtént.

EGY EMBER, AKIT MÉG EDDIG NEM ISMERTÜNK

Baradlay Jenő megjelent pontosan a hívás szerint a hadbíró előtt az Újépület II-ig pavilonjában.

Csak két dolgot kellett bizonyítani. Azt, hogy ő valóban Baradlay Eugen, és hogy Baradlay Eugen idézve van. A többi jött magától.

Bezárták.

Ott azután várhatott, míg a sor reá kerül.

Nem soká kellett várnia. Neve az első sorban állt.

De hát lehetséges volt-e ily tévedés?

Minden lehetséges volt azon időben.

Az egész emberi társaság fel volt fordulva fenekestül. Nem volt közélet, nem volt sajtó, nem volt nyilvánosság. A magánélet is fel volt dúlva. Minden család magának élt; alig volt egy, melyből ne hiányzott volna valaki, melynek hiányzó tagja bujdosó, menekült, fogoly vagy csatában elpusztult ne lett volna.

Sok nő elindult férjét keresni, kereste évhosszant, míg megtudta, hogy özvegy. Más meggyászolta férjét, új házasságra lépett, míg megtudta, hogy férje még él.

Bizalmatlan volt mindenki egymáshoz, rettegett a hatalomtól, félt a jövődtől.

Rendes lakhelyétől messze szórva élt a nagyobb rész; idegen név alatt jártak-keltek, rejtőztek ezren meg ezren.

Egy egész nemzet volt a vádlott!

S e százezernyi vádlott perében bíró volt egy idegen testület, melynek tagjai senkit, de senkit nem ismertek itt.

Az Eumenidák voltak a bevádlók. Azoknak vér kellett. Mindegy, akárki vére: csak meleg legyen.

És akkor nem volt a magasban egyetlen bűbájos női szem, melynek egy elhullatott kegyelemkönnye lenyomta volna a vér tengerét.

Megtörtént, hogy nem az veszett el, ki legfelyül állt a küzdelemben, hanem aki legközelebb volt az elbukásban; nem az, aki legtöbbet tett, hanem aki egyet megsértett azok közül, akik bevádlói lettek.

Megtörtént, hogy egy ember meghalt azért, mert dicsekedett egy ténnyel, amit sohasem követett el, amin jelen sem volt, de mondta, mikor az dicsekvés tárgya volt.

Megtörtént, hogy egy másik megszabadult, mert merészen azt állította, hogy az, aki vádolva van, nem ő, hanem egy névtársa, ki másutt lakik. Míg azt keresték, elmúlt a zivatar, s ő megszabadult.

Megtörtént, hogy egy vádlottat már szabadon bocsátottak, s azután mentek utána újból, és úgy ítélték el.

Megtörtént, hogy egy elítélt személyesen jelen volt, mikor a nevét a bitóra szegezték; senki sem tudta, hogy ő ott van.

Megtörtént, hogy hasonló nevű két ember közül a vádlott menekült meg; a nem vádlott lett felhajászva.

Százan meg százan, kik most boldog emberek, egy csodának, egy sorsszeszélynek köszönhetik, hogy most odakinn nem hallgatják a fű növést.

A közvádlok és bírák közül sohasem látta egy is sem Baradlay Ödönt, sem Baradlay Jenőt, s akkor még nem volt fotográfia kölcsönbemutató intézete létrehozva a híres emberek számára.

A két név magyarbul németre fordítva számtalanszor összecseréltetik. Sok ember van, aki ma sem tudja kiválasztani Ödön és Jenő közül, melyik az Edmund, melyik az Eugen? E tévedést hivatalos okmányok bizonyítják. Mégpedig olyak, mikben nem is német, de magyar fordító tévesztette össze a két nevet.

És aztán a fő-fő vádlottak hermetice el voltak zárva. Még csak az sem történhetett meg, hogy az egyik elárulja a másik kilétét.

Így történhetett meg az, hogy Baradlay Jenő feljelentette magát, mint a vád alá fogott kormánybiztos.

Miután eszerint rubrikája be volt töltve, otthon maradt testvére hiába várta többé az idéző levelet, hiába kereste nevét a hivatalos lapban az edictalier idézettek között. Nem bolygatta senki.

Pár hét múlva rákerült a sor, hogy Jenő kihallgattassék. Azalatt összegyűjtötték ellene az adatokat.

Szorgalmas, figyelmes életírói voltak, kik nem hagytak feljegyzetlen egy tettet, egy lépést sem, mely halálbünt képezett e pillanatban; nem egy villanást, mely életére fényt vetett. Ezúttal a sírbolt fényét.

Ott volt az egész hágcso, mely ama bizonyos magaslathoz vezet lépcsőről lépcsőre.

- Ön Baradlay Eugen? - kérdezé a hadbíró.

- Én vagyok az!

- Nő, gyermekes?

- Van nőm és két fiam.

- Ön kormánybiztos volt a felkelő seregnél?

- Az voltam végig!

- Ön ugyanazon Baradlay Eugen, ki megyéje adminisztrátorát erőhatalommal elűzte elnöki székéből?

- Ugyanaz vagyok!

- Ön a márciusi mozgalmakban a magyar küldöttség élén megjelent Bécsben, s ott izgató beszédeket tartott a nép előtt.

- Nem tagadhatom.

- Ráemlékszik-e ön, hogy ezen itt feljegyzett szavakat mondta akkor?

A hadbíró egy tárcából kiszakasztott lapot adott kezébe, hogy olvassa, ami azokon van írva plajbással.

Hogyne emlékezett volna azon szavakra Jenő? *Hisz Alfonsine írta azokat fel amaz emlékezetes erkély alatt* , midőn testvére szónoklatát hallgatták együtt. Az ő vállára tévé tárcáját, jegyezgeté fel e nevezetes mondásokat - albuma számára.

És őrajta hideg borzadály futott akkor végig. Valami azt susogta akkor lelkében, hogy e nap

ragyogásáért valakinek még meg kell egykor fizetni.

Az a valaki most itt áll.

Amaz erkély volt a második lépcső azon megjósolt magaslathoz. Az utolsó lépcsőfokon áll - Jenő.

Hidegvérrel nyújtá vissza az elolvasott sorokat.

- Igaz. Mindezeket én mondtam.

A bírák bólogattak fejeikkel: "Ezt nem lett volna kénytelen bevallani, csak »egy tanú« van ellene."

Folytattatott.

- Önnek egy testvére volt a gárdánál, később a huszároknál, azt egész csapatjával együtt ön bírta rá a hadsereg elhagyására.

(Ah! Ezt nem tudják, ki tette? Vagy tán szándékosan az egész család terhét mind egynek a vállaira halmozta össze valaki, hogy annál biztosabban elsüllyessze, s meg akarja hagyni az anyát, hogy fiait elsirassa?)

Jenő sietett felelni rá:

- Igen, én tettem azt.

Oly mohón válaszolt, hogy feltűnt a vallatónak.

- Önnek volt egy másik testvére is, Edmund vagy Jenő?

- Igen. Magyarul Jenő, németül Edmund.

- Nem megfordítva van? Eugen a Jenő, Edmund az Ödön? Efölött hallottam vitatkozni.

- Ezt mi jobban tudjuk. Úgy van, ahogy mondtam.

- Ezen testvére is eltűnt önnek Bécsből a másikkal egyidejűleg. Mi oka volt arra?

- Úgy hiszem az, hogy az udvari kancelláriával együtt az ő állomása is megszűnt, s így neki nem volt oka Bécsben miért lézengeni tovább.

- S hová lett önnek e legkisebb testvére?

- Az egész hadjárat alatt otthon volt; ügyelt a gazdaságra, nem vett részt semmi mozgalomban, festészettel, zenével foglalkozott, s tanította játszani kisfiamat. Most is otthon van.

- Ön azalatt egy szabadcsapatot alakított saját költségén.

- Igen. Kétszáz lovasból, háromszáz gyalogból állt az; a kápolnai ütközetben magam vezényeltem a lovasságot.

- Ön megelőzött. Nem volt ön jelen a debreceni országgyűlésen?

- Miután két helyen egyszerre nem lehettem.

- Ez igaz. Hanem ahelyett a hadseregnél működött ön mint kormánybiztos.

- Elejétől végig.

- A forrói csata után nagy buzgalommal segített a szétrobbant felkelő sereget összegyűjteni.

- Úgy volt.

- E hatáskörében ön nagy erélyt fejtett ki. Hogyan tudott ön két hét alatt három újonc zászlóaljat felruházni? Nem lenne szíves eziránt felvilágosítást adni?

Jenőnek szomorú szerencséje volt, hogy erről is pontosan értesülve kellett lennie.

- Megtudtam, hogy egy hajószállítmány posztó megy alá a horvát határőrök számára; azt elfogtam az útban. Ugyanazon barna posztót használtuk honvédeink atillájához is.

Jenő feleletei többet árultak el, mint kellett volna. Nemcsak nyugalmat, hidegvért, de életuntságot, önelhagyást.

A hadbíró próbára tette. Talán gyanúja volt.

Keresgélt a félretett vádiratok között. Talált egyet.

- Itt az mondatik, hogy ön a bányavárosi hadjárat alatt az állam pénzverdéből minden érckészletet elkobzott, s azt magának tartotta.

Most már a harag pírja lepte el az ifjú arcát. Indulatosan kiálta fel:

- Az nem igaz! Az rút rágalom! Azt egy Baradlay nem tette!

E felindulás pecsételte meg halálát.

Ez bizonyítja, hogy ő az igazi. Így haragra gerjedni csak az képes, aki érezte a vádat, csak Baradlay Ödön maga.

Még azután sok apró részletet kérdeztek tőle. Meg tudott mindenre felelni. Ödönnek anyjához írt leveleiből ismerte bátyja szerepét.

Voltak olyan kérdések is, amik által más személyek lettek érintve; azokra megtagadott minden választ.

- Amit magam tettem, azt elmondom; másra nem fogok tanúskodni.

Tartania kellett tőle, hogy ha valakivel a többi vádlottak közül szembesítik, az rögtön elárulja kilétét. Azon kellett igyekezni, hogy röviden és gyorsan végezzenek vele.

Célt ért.

Olyan idő volt, amikor röviden végeztek és gyorsan.

Még egy utolsó vádpontot kellett meghallania.

- Ön a budai várostrom alatt a testvérével, Richárddal összezőrdült, s emiatt párbajt vívtak együtt.

- Mink? - riadt fel Jenő elsápadva. Erről a két testvér minden levele, miket anyjukhoz írtak, hallgatott mélyen.

- Igen. "Forradalmi párbajnak" hívják azt; a francia forradalom alatt volt az a divat, hogy ha két bajtárs összekapott, a vitát úgy egyenlítették ki, hogy mind a ketten az ostromlott várfal vagy a megrohant ellenség harcsora ellen vezették csapataikat; míg egyik győz vagy elesik. Ön ott is első volt a lábtón, s testvérét megelőzte. Igaz ez?

Jenő keble elszorult. Mi szörnyű háborgás lehetett az, mely ilyen hullámokat vetett! Hogy két ilyen testvér azt tehette? Ő még hinni sem képes azt, ki feküdt az alatt a tenger fenekén.

Mit feleljen erre? Talán nem is volt igaz?

- Egy Baradlay nem szokott dicsekedni!

Jó felelet volt.

Meg voltak vele elégedve.

- Mit tud ön felhozni védelmére?

Az ifjú büszkén felelt meg mindannyi helyett:

- Tetteinkben a védelem. Az utókor ítélni fog azok felett.

A hadbíró kikeresé könyvéből az esketési formát; a vészbírák felálltak, és utánamondták azt a vádlott jelenlétében.

Azután kivezették az előszobába.

A vészbíráóság ülnökei voltak: egy ezredes, egy őrnagy, egy százados, egy főhadnagy, egy alhadnagy, egy őrmester, egy tizedes, egy szakaszvezető és egy közlegény.

Legelső e közlegény, aki szavazatát adja, és így fölfelé.

Egy óranegyed múlva visszahívták.

A hadbíró felolvasta előtte az ítéletet.

El voltak számlálva tettei, bevallva, rábizonyítva. Ki volt hagyva az, amit visszautasított. Maradt még elég.

És ezekért meg kell halni.

Fejével inte, hogy jól van.

Holnap reggel.

Nagyot fohászkodott.

Célt ért.

Csak azt kérte, hogy engedjék meg neki, hadd írjon levelet az utolsó éjszakán nejének, anyjának, testvérének.

Az meg lett engedve.

Megköszönte.

És olyan szelíden mosolygott végig bíráin. Egy könny nem ragyogott szemében.

Hanem a bírákéban igen.

Hiszen ők nem voltak okai annak, hogy az Eumenidák szomjaznak, hogy a Diráknak vér kell